

บทที่ 5
พุทธประวัติ
พระสัมมาสัมพุทธเจ้า
องค์ปัจจุบัน ช่วงปฐมกาล

เนื้อหาบทที่ 5

พุทธประวัติพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน ช่วงปฐมกาล

- 5.1 เทวดาทูลเชิญพระโพธิสัตว์ให้จุดจากภพดุสิต
- 5.2 ประสูติพระบรมโพธิสัตว์
- 5.3 พราหมณ์บ้นทิตพยากรณ์พระลักษณะอันประเสริฐ
- 5.4 เหตุการณ์สำคัญในวันพระราชพิธีวัปปมงคล
- 5.5 บุญในวัฏระต้นเดือนเมื่อพบเทวทูต 4
- 5.6 เสด็จออกบรรพชาเพื่อค้นหาความสุขที่แท้จริง
- 5.7 ชีวิตก่อนการตรัสรู้

แนวคิด

พุทธประวัติช่วงปฐมกาล เป็นช่วงเวลา ณ จุดเริ่มต้นตั้งแต่พระบรมโพธิสัตว์ จุตติลงจากสวรรค์ชั้นดุสิต ลงมายังมนุษยสภุมิ ณ ชมพูทวีป เพื่อมาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และมาয়งประโยชน์สุขสรรพสัตว์ทั้งหลาย โดยชีวิตของพระองค์งดงามสมบูรณ์ในตั้งแต่แรกเกิด เป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ ไม่มีใครทัดเทียมได้ แม้จะถูกเลี้ยงดูอย่างสะดวกสบาย เพียงพร้อมสมบูรณ์ด้วยโลกียสมบัติ แต่ก็มีได้ทรงอาศัยความสะดวกลบสบายเป็นหลักประกันการมีชีวิตเยี่ยงเจ้าชายทั้งหลายทั่วไป ด้วยบุญญาธิการที่ทรงสั่งสมมานานแสนนาน และความปรารถนาที่ตั้งมั่นไว้ในใจได้กระตุ้นเตือนให้พระองค์ทรงเกิดความเบื่อหน่าย และยังได้เห็น เทวทูตทั้ง 4 ยิ่งทำให้พระองค์ตระหนักยิ่งขึ้นว่า ถึงเวลาแล้วที่พระองค์จะแสวงหาหนทางออกจากรวงจรรแห่งทุกข์ ในที่สุดได้ตัดสินใจเด็ดเดี่ยวที่จะละทิ้งทุกสิ่งทุกอย่าง เพื่อแสวงหาประโยชน์ที่ยิ่งใหญ่กว่า คือการหลุดพ้นจากทุกข์ แม้จะมีพญามารมาขวางแต่ก็ไม่อาจลบล้างพระดำริอันมั่นคงในพระทัยของพระองค์ได้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้นักศึกษา ทราบถึงวิถีชีวิตและความคิดของบุคคลที่จะมาเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
2. เพื่อให้ศึกษานักสามารถอธิบายประวัติความเป็นมาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้อย่างถูกต้อง
3. เพื่อให้ศึกษานักเรียนรู้และเข้าใจประวัติศาสตร์การกำเนิดขึ้นของพระพุทธศาสนา ที่มีกระบวนการอันอ้างอิงอย่างชัดเจน
4. เพื่อให้ศึกษานักทราบถึงมโนปณิธานของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งตรัสรู้ได้สำเร็จ

ความนำ

ในกัปของเรานี้ เรียกว่า ภัทรกัป เป็นกัปที่เจริญที่สุด เพราะมีพระสัมมาสัมพุทธมาบังเกิดขึ้นถึง 5 พระองค์ด้วยกัน ขณะนี้ได้ผ่านกาลสมัยของพระพุทธเจ้าล่วงไปแล้ว 3 พระองค์ ปัจจุบันยังดำรงอยู่ในกาลสมัยของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ที่ 4 พระนามว่า พระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งในบทเรียนที่ผ่านมา นักศึกษาได้ทำความเข้าใจภาพรวมพื้นฐานทั่วไปของการสร้างบารมีเพื่อความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และในบทที่ 4 ได้กล่าวถึงอดีตชาติของพระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้า ตั้งแต่ความเป็นมา ณ จุดเริ่มต้นของการพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในพระชาติแรกที่พระองค์เกิดมาเป็นมานพหนุ่มลอยคออยู่กลางมหาสมุทร ได้เห็นทุกข์โทษภัยของการเวียนว่ายตายเกิด จึงได้ตั้งความปรารถนาเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นำพาตนเองและสรรพสัตว์ให้พ้นจากกองทุกข์ แหกออกจากคุกออกไปให้ได้ และจบลงที่พระชาติสุดท้ายที่พระองค์เกิดเป็นพระเวสสันดรได้สร้างมหาทานบารมีอย่างยิ่งยวด นับเป็นการสร้างบารมีในอดีตชาติที่เป็นตัวอย่างให้เห็นเส้นทางการสร้างบารมีของพระองค์ได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

ส่วนบทที่ 5 ถึง บทที่ 7 ที่นักศึกษาจะได้เรียนรู้ต่อไปนี้ จะเป็นการศึกษาตัวอย่างพุทธประวัติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน ตั้งแต่เหล่าเทวดาหมื่นจักรวาลทูลอันเชิญเทพบุตรบรมโพธิสัตว์จากสวรรค์ชั้นดุสิต ให้มาจุติยังโลกมนุษย์เป็นเจ้าชายสิทธัตถะ และเหตุการณ์สำคัญหลายประการตั้งแต่ ประสูติ การแสวงหาหนทางหลุดพ้น ตรัสรู้ การเผยแผ่พระศาสนา และสิ้นสุดลงที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าปรินิพพาน โดยจะแบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ช่วงเวลา ซึ่งมีได้มีการจัดเนื้อหาตามอย่างตำราพุทธประวัติทั่วไป แต่จัดให้เหมาะสมกับเนื้อหาของวิชาศาสตร์แห่งการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่เน้นเฉพาะเนื้อหาที่มีความสำคัญดังนี้

ปฐมกาล หมายถึง ช่วงระยะเวลาเบื้องต้นของพุทธประวัติ รายละเอียดเนื้อหาจะอยู่ในบทที่ 5 กล่าวถึง เทวดาหมื่นจักรวาลทูลอันเชิญพระบรมโพธิสัตว์ที่เสวยพระชาติเป็นท้าวสันตดุสิตให้ลงมาจุติยังโลกมนุษย์เพื่อตรัสรู้ธรรม จนถึงช่วงก่อนที่เจ้าชายสิทธัตถะจะตรัสรู้ธรรมเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

มัชฌิมกาล หมายถึง ช่วงระยะเวลาท่ามกลางของพุทธประวัติ รายละเอียดเนื้อหาจะอยู่ในบทที่ 6 กล่าวถึง เจ้าชายสิทธัตถะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า การเผยแผ่พระศาสนา จนถึงปลงอายุสังขาร

ปัจฉิมกาล หมายถึง ช่วงระยะเวลาตอนปลายของพุทธประวัติ รายละเอียดเนื้อหาจะอยู่ในบทที่ 7 กล่าวถึง เหตุการณ์ก่อนปรินิพพาน จนกระทั่งพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพาน

ในการนำเสนอเนื้อหาพุทธประวัติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ปัจจุบันนี้จะไม่กล่าวโดยละเอียดจะนำเสนอเนื้อหาเฉพาะเหตุการณ์สำคัญที่จะทำให้ให้นักศึกษาได้เข้าใจพุทธจริยาและมหากรุณาธิคุณอันเปี่ยมล้นของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จนเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในพระองค์จนหมดใจ และทำให้เกิดความเชื่อมั่นในการที่จะประพฤติปฏิบัติตามพระองค์ เพื่อความหลุดพ้นให้จงได้

นอกจากนี้การศึกษาพุทธประวัติจะทำให้เราประจักษ์ชัดแจ้งถึงประวัติความเป็นมาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อันมีหลักฐานอ้างอิงทางประวัติศาสตร์ จากเหตุการณ์ที่ถูกบันทึกอ้างอิงอย่างชัดเจน เป็นเหตุเป็นผล

ไม่คลุมเครือ ไม่เลื่อนลอย สามารถนำไปอธิบายให้ผู้ที่ยังไม่เลื่อมใส ให้เลื่อมใสได้ หรือผู้ที่เลื่อมใสแล้ว ให้เลื่อมใสยิ่งขึ้นไป และยังเกิดความภาคภูมิใจในการเป็นพุทธศาสนิกชนที่มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นศาสดาอีกด้วย

และที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ เป็นการชี้ให้เห็นว่า ณ จุดเริ่มต้นที่พระองค์ตั้งความปรารถนาจนกระทั่งถึงเวลาที่ได้สำเร็จเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น ล้วนมีความเป็นไปได้จริง อันเนื่องมาจากการฝึกฝนพระองค์เองอย่างขยันขันแข็งโดยเอาชีวิตเป็นเดิมพัน อย่างไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคนานัปการ มานับภพนับชาติไม่ถ้วน เพื่อให้ไปถึงเป้าหมายที่พระองค์ทรงตั้งพระทัยไว้ และวันแห่งความสมปรารถนาของพระองค์ก็ทรงบังเกิดขึ้นจริง เป็นความสำเร็จอันประเสริฐสูงสุดของมวลมนุษยชาติ ไม่มีความสำเร็จใดยิ่งไปกว่าการได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ทรงเป็นแบบอย่างให้กับมวลมนุษยชาติได้ประพฤติปฏิบัติตามอย่างแท้จริง เป็นความปลื้มปิติอันหาที่เปรียบมิได้ เป็นการสร้างแรงบันดาลใจให้มนุษย์ธรรมดาอย่างเรามีใจที่อาจหาญที่จะตั้งความปรารถนาเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้ได้พระองค์หนึ่งในอนาคต เพื่อรื้อสัจธรรมสัตววิปล่าแห่งพระนิพพานให้หมดสิ้น ไม่เหลือแม้แต่คนเดียว

ปฐมกาล

ช่วงปฐมกาล เป็นช่วงเวลาเริ่มต้นของการบังเกิดขึ้นของบรมโพธิสัตว์ในพระชาติสุดท้ายที่งดงามและอัศจรรย์ยิ่ง สมกับที่พระองค์เป็นศาสดาเอก ผู้ประเสริฐกว่ามนุษย์ และเทวาทังปวง เป็นผู้สั่งสอนมนุษย์และเทวดาให้หลุดพ้นจากการเป็นบ่าวเป็นทาสของพญามาร ออกจากทุกข์ได้อย่างแท้จริง

ณ จุดเริ่มต้นที่พระองค์จุติจากดุสิตเทวโลกลงมาয়มนุษย์โลก ณ ชมพูทวีปประเทศอินเดีย อันเป็นดินแดนอุดมมงคลที่สำคัญ และยังเป็นดินแดนที่มีเจ้าลัทธิต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย ทำให้เกิดความเชื่อที่หลากหลายซึ่งพระองค์จะต้องนำความรู้ที่แท้จริงไปเผยแผ่ท่ามกลางกระแสความเชื่อที่เป็นมิถิฆาติภูมิมากมาย

พระบรมโพธิสัตว์ของเราได้อุบัติเกิดขึ้นที่นี่ ในนามของเจ้าชายสิทธัตถะ เจ้าชายแห่งกรุงกบิลพัสดุ์

ชีวิตของเจ้าชายสิทธัตถะงดงามสมบูรณ์ในตั้งแต่แรกเกิด เป็นบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ ไม่มีใครทัดเทียมได้ แม้จะถูกเลี้ยงดูอย่างสะดวกสบาย เพียงพร้อมสมบูรณ์ด้วยโลกียสมบัติ แต่ก็มีได้ทรงอาศัยความสะดวกสบายเป็นหลักประกันการมีชีวิตเยี่ยงเจ้าชายทั้งหลายทั่วไป ด้วยบุญญาธิการที่ทรงสั่งสมมานานแสนนาน และความปรารถนาที่ตั้งมั่นไว้มั่นใจ เมื่อถึงเวลาก็ส่งผลให้พระองค์ได้มีดวงปัญญา คิดที่จะนำพาตนเองให้หลุดพ้นไปจากวัฏทุกข์ ทรงตั้งคำถามและหาคำตอบให้กับตัวเอง ถึงแม้ยังไม่ได้คำตอบที่ทรงปรารถนา ก็มีได้ลละที่จะทรงค้นหาต่อไป จนในที่สุดก็เกิดความสลดพระทัยจากการเห็นเทวทูตทั้ง 4 ได้เสด็จออกผนวชด้วยพระทัยที่มุ่งมั่นเด็ดเดี่ยว เพื่อจะหาหนทางแห่งความหลุดพ้นให้จงได้

ในบทที่ 5 นี้ นักศึกษาจะได้ศึกษาชีวิตของเจ้าชายสิทธัตถะพระบรมโพธิสัตว์ผู้มีความงดงามในเบื้องต้นท่ามกลาง และเบื้องปลาย และได้เห็นบุญญาธิการอันสั่งสมมาดีแล้วของพระบรมโพธิสัตว์ตั้งแต่จุติลงมาจากสวรรค์ชั้นดุสิตบังเกิดในมนุษยโลก จนกระทั่งออกบวชหาหนทางแห่งความหลุดพ้น นับเป็นเรื่องราวที่น่าศึกษายิ่งนัก

5.1 เทวดาทูลเชิญพระโพธิสัตว์ให้จุติจากภพดุสิต

สวรรค์ชั้นดุสิต เป็นสวรรค์ชั้นที่ 4 ในกามาวจรภูมิ เทพบุตรผู้เป็นใหญ่มีชื่อเรียกตามสวรรค์ชั้นนี้ว่า สันดุสิตเทวราช เทวดาในชั้นนี้มีอายุขัย 4,000 ปีทิพย์ เมื่อเทียบกับปีมนุษย์เท่ากับ 57 โทกวิ 6 ล้านปี กล่าวกันว่า สวรรค์ชั้นนี้อบอวลไปด้วยกลิ่นไอของธรรมะ เป็นที่อยู่ของผู้หนักแน่นในการบำเพ็ญสมณธรรม เทพบุตรพระบรมโพธิสัตว์ผู้รอวันลงมาจุติมาเกิดเป็นมนุษย์เพื่อตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าต่อไป ขณะที่สถิตอยู่ ณ ดุสิตสวรรค์ ได้ทำหน้าที่สอนธรรมแก่เหล่าเทวดาทั้งหลาย

พระเวสสันดรเป็นพระชาติสุดท้ายที่พระบรมโพธิสัตว์บังเกิดมาสร้างบารมี เมื่อละจากอัฐภาพ มนุษย์ได้บังเกิดเป็นท้าวสันดูลิต ครอบความเป็นใหญ่ในสวรรค์ชั้นดุสิต และได้ทำหน้าที่สอนธรรมะเหมือน พระบรมโพธิสัตว์องค์ก่อนๆ พร้อมรอวันที่จะจุติลงมาปฏิสนธิเป็นเจ้าชายสิทธัตถะเพื่อตรัสรู้เป็น พระพุทธเจ้าองค์ต่อไปในอนาคตเช่นกัน

ในคัมภีร์ลลิตวิสตระและปฐมสมโพธิกถา¹ กล่าวตรงกันว่า ชาวเทพบุตรสันดูลิตจะจุตินั้น เทวดา ต่างรู้ล่วงหน้าเป็นเวลา 1 แสนปี สันนิษฐานว่า เป็นช่วงเวลาที่โลกว่างจากพระพุทธเจ้า ได้มีการป่าว ประกาศไปทั่วหิมาจักรวาล โดยเหล่าพรหมชั้นสุทธาวาส เทวดาในหิมาจักรวาลฟังการป่าวประกาศนั้นแล้ว ต่างมาประชุมพร้อมกัน เพื่อค้นหาผู้ที่จะจุติยังโลกมนุษย์เพื่อตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ขณะคั่นหานั้น กาลเวลาก็ได้ล่วงมาเนิ่นนาน ได้พบเทพบุตรสันดูลิตเกิดบุญนิมิต อันเป็นสิ่งบอกเหตุล่วงหน้าว่าจะจุติ

ครั้นเทพบุตรสันดูลิตเกิดบุญนิมิตแล้ว หมู่เทวดาก็ทราบทันทีว่า เทพบุตรองค์นี้แหละจะจุติมาถือ ปฏิสนธิเป็นมนุษย์เพื่อตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จากนั้นข่าวการจะจุติของเทพบุตรสันดูลิตก็กระจาย สะพัดไปยังหิมาจักรวาล หมู่เทวดาทั้งหิมาจักรวาลตั้งแต่มหาพรหมลงมา จนถึงเทวดาชั้นจาตุมหาราชิกา ต่างมาประชุมพร้อมกัน แล้วไปยังสวรรค์ชั้นดุสิตเพื่ออัญเชิญเทพบุตรสันดูลิตให้จุติลงมาบังเกิดเป็นมนุษย์ ในมนุษยโลก เพื่อจะได้บรรลุสัมโพธิญาณ เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อโปรดสั่งสอนสรรพสัตว์ให้หลุด พ้นจากกองทุกข์ สมดังที่พระองค์ได้บำเพ็ญบารมีตั้งพระทัยไว้แต่แรก

ทรงพิจารณาปัญจมหาวិโลกนะ

ในกาลนั้น พระโพธิสัตว์ฟังคำกล่าวอันเชยแล้ว ยังมิได้รับคำในทันที จะต้องทรงต้องพิจารณา ปัญจมหาวิโลกนะ คือ การตรวจดูอย่างละเอียดในเรื่องสำคัญ 5 ประการ คือ

ตรวจดูกาล โดยตรวจดูอย่างละเอียดว่า ถึงเวลาที่จะจุติเกิดเป็นมนุษย์เพื่อตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัม- พุทธเจ้าได้หรือยัง เงื่อนไขสำคัญ คือ อายุของคนในยุคนั้นๆ ถ้าเจริญขึ้นเกินแสนปีไม่ใช่กาลอันสมควร ด้วย เหตุว่า ในกาลที่มนุษย์มีอายุเกินแสนปี ชาติ ชรา มรณะ จักไม่ปรากฏแก่สัตว์ทั้งหลาย เมื่อพระสัมมาสัม- พุทธเจ้าตรัสถึงอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา สัตว์ทั้งหลายย่อมไม่เข้าใจในพระดำรัสนั้น ฉะนั้นการบรรลุมรรคผลก็ จะไม่มีเมื่อไม่มีการบรรลุมรรคผล ศาสนาจะไม่ดำรงอยู่ได้ แม้ในกาลที่อายุต่ำกว่าร้อยปี ก็ยังมีใช้กาลอันสมควร เพราะในกาลนั้น สัตว์ทั้งหลายมีกิเลสหนาแน่น โอวาทที่จะทรงสั่งสอนแก่สัตว์ผู้มีกิเลสหนาก็จักไม่เป็นผล เหมือนรอยไม้ที่ขีดในน้ำ จึงเป็นกาลที่ไม่สมควร ในกาลแห่งอายุตั้งแต่แสนปีลงมา และตั้งแต่ร้อยปีขึ้นไป ชื่อว่าเป็นกาลอันสมควร ก็ในกาลนั้นเป็นเวลาร้อยปี พระบรมโพธิสัตว์จึงทรงเห็นว่าเป็นกาลที่ควรบังเกิด

ตรวจดูทวีป ในบรรดาทวีปทั้ง 4 คือ อุตตรกुरुทวีป อปรโคยานทวีป บุปผวิเทหทวีป และชมพูทวีป ทรงเห็นว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลาย ไม่เกิดในทวีปทั้ง 3 แต่เกิดในชมพูทวีปเท่านั้น เพราะชาวชมพู ทวีปมีคุณสมบัติพร้อมที่จะรองรับคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระชนก พระชนนีก็เกิดในชมพูทวีป จึงทรงพิจารณาว่า จักเกิดในชมพูทวีป

ตรวจดูประเทศ ตรวจดูประเทศหรือดินแดนส่วนใดในชมพูทวีปสมควรจะเป็นถิ่นกำเนิดของ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็พบว่าดินแดนชมพูทวีป แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ปัจจุบันประเทศ ได้แก่ดินแดนรอบ

¹ ลลิต. หน้า 20, ปฐมสมโพธิ. หน้า 37.

นอกหรือชายแดน และมีชฌิมประเทศ ได้แก่ดินแดนส่วนกลางที่ประกอบด้วยรัฐใหญ่ 16 รัฐ มีความเจริญทางด้าน การเมือง เศรษฐกิจ การศึกษา ศิลปวัฒนธรรม จึงเลือกมีชฌิมประเทศ ณ กรุงกบิลพัสดุ์

ตรวจดูตระกูล ในชมพูทวีปมีกลุ่มคนต่างๆ แบ่งออกเป็น 4 กลุ่มใหญ่ คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ คูทร วรณะกษัตริย์และวรณะพราหมณ์เป็นกลุ่มคนชั้นสูง ธรรมดาพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลาย ย่อมไม่บังเกิดในตระกูลต่ำ อย่างตระกูลแพศย์หรือตระกูลคูทร แต่จะบังเกิดในตระกูลกษัตริย์ และตระกูลพราหมณ์ สองตระกูลนี้เท่านั้น สุดแต่ว่าในกาลนั้นโลกสมมติว่าตระกูลใดประเสริฐ ก็บังเกิดในตระกูลนั้น ก็ในกาลนั้น ตระกูลกษัตริย์ประเสริฐจึงทรงพิจารณาว่า เราจักบังเกิดในตระกูลกษัตริย์ พระเจ้าสุทโธทนมหาราชจักทรงเป็นพระราชบิดา

ตรวจดูพระชนนี ธรรมดาพระพุทธรมาดา ย่อมเป็นผู้ที่บำเพ็ญบารมีมาตลอดแสนกัป ได้ทรงเห็นว่าพระเทวี ทรงพระนามว่า พระนางมหายาจา จำเดิมแต่เกิด จะมีศีล 5 ไม่ขาดเลย ทรงพิจารณาว่า พระนางมหายาจาจักเป็นพระราชมารดา เมื่อตรงตรวจพระชนมายุของพระราชมารดาทราบว่าเป็น 10 เดือนไปแล้ว หลังจากมีประสูติกาล จะมีพระชนมายุได้อีก 7 วัน จึงเห็นว่าเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมที่จะจุติ

พระโพธิสัตว์ทรงรับคำเชิญของเทวดา

พระโพธิสัตว์ เมื่อได้พิจารณามหาวิโลกนะ 5 อย่างนี้แล้ว จึงทรงรับปฏิญญาของเทวดาทั้งหลาย ว่า เป็นกาลอันสมควรที่จักเป็นพระพุทธเจ้าของเราแล้ว ส่งเทวดาเหล่านั้นกลับไปแล้ว ได้เสด็จเข้าไปยังสวนนันทวัน อันเทวดาชั้นดุสิตห้อมล้อม คอยเตือนพระโพธิสัตว์ให้รำลึกถึงกุศลกรรม ที่ได้กระทำไว้ในกาลก่อน เทียวไป อยู่ในสวนนันทวันนั้นนั้นแล ได้จุติแล้วถือปฏิสนธิในพระครรภ์ของพระมหายาจาเทวี

เพื่อที่จะให้เรื่องการถือปฏิสนธินั้นชัดเจน **ในวิสุทธิชนวิลาสิณี อรรถกถา ขุททกนิกายอปทาน** กล่าวว่า ในกาลนั้นนครกบิลพัสดุ์ได้มีงานนักขัตฤกษ์ เดือน 8 อย่างเอิกเกริก มหาชนต่างพากันเล่นงานนักขัตฤกษ์นั้น ฝ่ายพระนางมหายาจาเทวี ตั้งแต่วันที่ 7 ก่อนจะถึงวันบูรณมี ได้ทรงร่วมเล่นงานนักขัตฤกษ์ที่เพียบพร้อมด้วยดอกไม้และของหอม ครั้นในวันที่ 7 ทรงลุกขึ้นแต่เช้าตรู่ ทรงสละพระราชทรัพย์สี่แสน ถวายมหาทาน ทรงประดับด้วยเครื่องราชอลังการทั้งปวง ทรงอธิษฐานองค์อุโบสถ

ในราตรีนั้น **ได้ทรงพระสุบินว่า** ท้าวมหาราชทั้งสี่ได้ยกพระนางขึ้นพร้อมกับพระทีโสภาสน์ นำไปยังป่าหิมพานต์ วางพระนางลงบนพื้นมโนศิลาที่มีประมาณ 60 โยชน์ ภายใต้ต้นสาละใหญ่มีขนาด 7 โยชน์ แล้วได้ยืนอยู่ ณ ที่สวนสุดข้างหนึ่ง ลำดับนั้น เหล่าพระเทวีของท้าวมหาราชทั้งสี่ ต่างพากันมานำพระเทวีไปยังสระอนาคต ให้สรงสนานเพื่อที่จะชำระล้างมลทินของมนุษย์ออก แล้วให้ทรงนุ่งห่มผ้าทิพย์ ทรงลูบไล้ด้วยของหอม ให้ทรงประดับด้วยดอกไม้ทิพย์

ในที่ไมไกลจากที่นั้น มีภูเขาดินอยู่ลูกหนึ่ง ภายในภูเขานั้นมีวิมานทอง พวกเขาให้ตั้งพระทีโสภาสน์อันเป็นทิพย์ มีเบื้องเศียรอยู่ทางทิศตะวันออก ทูลให้พระนางบรรทมในวิมานทองนั้น พระโพธิสัตว์เป็นพญาช้างตัวประเสริฐสี่ขาผ่อง ท่องเทียวไปในภูเขาทองลูกหนึ่ง ซึ่งมีอยู่ในที่ไมไกลจากที่นั้น ได้ลงจากภูเขาทองนั้นแล้ว ขึ้นไปยังภูเขาดิน เดินมาทางทิศเหนือได้เฝ้าวงอันมีสิริว่ากะว่าพวงเงินจับดอกปทุมสีขาวยเปล่งไภยูจนาท (บันลือเสียงกึกก้อง) เข้าไปยังวิมานทองนั้น พญาช้างได้กระทำประทักษิณพระทีโสภาสน์ของพระมารดา 3 รอบแล้ว ได้เป็นเสมือนกับผ้าพระปรักศรีเบื้องขวาเข้าสู่พระครรภ์ของพระนาง

5.2 ประสูติพระบรมโพธิสัตว์¹

พระนางมหายาเทวี ทรงบริหารพระโพธิสัตว์ด้วยพระครรภ์ ตลอด 10 เดือน เมื่อมีพระครรภ์แก่เต็มที่แล้ว มีพระราชประสงค์จะเสด็จไปยังเรือนแห่งพระญาติที่เทวทนคร พระนางได้กราบทูลพระเจ้าสุทโธทนะ พระราชาทรงอนุญาตแล้ว มีรับสั่งให้ทำหนทางจากนครกบิลพัสดุ์จนถึงนครเทวทนะให้ราบเรียบ ให้ตกแต่งประดับประดาด้วยต้นกล้วย หน่อไม้เต็ม และธงาย ธงผ้า เป็นต้น ให้พระเทวีประทับนั่งในสิวิกาทองให้อำมาตย์พันคนหาม ทรงส่งพระนางไปด้วยข้าราชการบริพารกลุ่มใหญ่

ระหว่างทางได้ผ่านสวนชื่อ ลุมพินี ในสมัยนั้น ต้นสาละออกดอกบานสะพรั่ง ตั้งแต่โคนต้นจนถึงปลายกิ่ง หมู่มาร 5 สี และหม่อมวณกนานันปการ รำร้องกระที่มอยู่ด้วยเสียงอันไพเราะตามระหว่างกิ่งระหว่างดอกทั้งหลาย เป็นที่น่ารื่นรมย์ พระเทวีทอดพระเนตรเห็นดังนั้น ทรงมีพระประสงค์จะแวะชมสวน จึงเสด็จไปยังโคนต้นสาละอันเป็นมงคล เมื่อพระนางมีพระประสงค์จะทรงจับกิ่งใดกิ่งนั้นก็โน้มลงมาเอง จนถึงฝ่าพระหัตถ์ ประหนึ่งยอดหวายที่ทอดลงอย่างอ่อนช้อย ฉะนั้น

ขณะที่พระนางประทับยืนจับกิ่งสาละนั้น ลมกัมมฆวาทของพระนางก็เกิดปั่นป่วน ลำดับนั้น มหาชนจึงกันพระวิสูตรแก่พระนางแล้วหลีกไป พระนางเมื่อประทับยืนจับกิ่งสาละอยู่นั้น พระโพธิสัตว์ก็ประสูติจากพระครรภ์ของพระนาง

ในขณะนั้นเอง ท้าวมหาพรหม 4 พระองค์ ก็ถือชายทองมารองรับพระโพธิสัตว์วางไว้เบื้องพระพักตร์พระชนนี ทูลว่า ข้าแต่พระเทวี ขอพระองค์ทรงดีพระทัยเถิด พระราชบุตรของพระองค์ ผู้มีศักดิ์ใหญ่อุบัติขึ้นแล้ว ก็สัตว์อื่นๆ เมื่อออกจากครรภ์มารดา ย่อมแปดเปื้อนด้วยสิ่งปฏิกูล แต่พระโพธิสัตว์นั้น เหยียดพระหัตถ์ทั้งสอง และพระบาททั้งสอง ยืนออกจากพระครรภ์ของพระชนนีประดุจพระธรรมกถึกไกลจากธรรมาสน์ ไม่เปื้อนอะไรรด้วยของไม่สะอาดใดๆ ที่มีอยู่ในพระครรภ์ของพระชนนี สะอาดบริสุทธิ์ รุ่งโรจน์ประดุจแก้วมณี ที่เขาวางไว้บนผ้ากาลิกพัสดุ์ ฉะนั้น สายธารแห่งน้ำสองสายพุ่งออกมาจากอากาศ ไสรจสรลงพระสรีระของพระโพธิสัตว์และพระชนนี เพื่อเป็นสักการะแด่พระโพธิสัตว์และพระชนนี

ลำดับนั้น ท้าวมหาพรหมทั้งสี่พระองค์ ได้รับพระโพธิสัตว์นั้นจากหัตถ์ของท้าวมหาพรหมผู้ยื่นเอาชายทองมารับอยู่ ด้วยเครื่องลาดอันทำด้วยหนังเสือดาวที่มีลัมผัสอ่อนนุ่ม ซึ่งสมมติกันว่าเป็นมงคล ต่อมาพวกมนุษย์ก็เอาพระยี่ภู่ที่ทำด้วยผ้าทูลพัสดุ์(เบาะผ้าเนื้อดี) รับจากหัตถ์ของท้าวมหาพรหมเหล่านั้น พอพ้นจากมือของมนุษย์ พระโพธิสัตว์ก็ประทับยืนบนแผ่นดิน ทอดพระเนตรดูทางทิศตะวันออก จักรวาลนับได้หลายพันได้เป็นจุลลานอันเดียวกัน พวกเทวดาและมนุษย์ในที่นั้นต่างพากันบูชาด้วยของหอมและดอกไม้ กราบทูลว่า ข้าแต่มหาบุรุษ ผู้ที่เสมือนกับพระองค์ในที่นี้ไม่มี

พระโพธิสัตว์ทรงมองตรวจดูทิศใหญ่ทิศน้อยตลอดทั้ง 10 ทิศ ก็ได้ทรงเห็นผู้ที่เสมือนกับพระองค์ จึงบ้ายพระพักตร์มุ่งสู่ทิศอุดร เสด็จโดยย่างพระบาทไป 7 ก้าว มีท้าวมหาพรหมกั้นเศวตฉัตร ท้าวสุยามะ เทวบุตรถือพัดวาลวิชนี เทวดาเหล่าอื่นถือเครื่องราชกกุธภัณฑ์ที่เหลือนเดินตามเสด็จ เมื่อดำเนินก็ดำเนินไปบนพื้นดินนั้นแหละ ไม่มีผ้าปกปิด แต่ปรากฏแก่สายตาของมหาชนเหมือนทรงดำเนินไปทางอากาศเหมือนประดับตกแต่งพระองค์ และเหมือนมีพระชนมายุ 16 ขวบ ฉะนั้น

¹ อัจฉริยพุกุตัมมสูตร, มัชฌิมนิกาย อุปรินิพพานสูตร, มก. เล่ม 23 หน้า 46

จากนั้นประทับยืน ณ พระบาทที่ 7 ทรงบันลือสีหนาท เปล่งอาสภิวาจา คือ วาจาอันองอาจว่า

“อคุโศหมสมิ โลกสุส เขฏฐโหมสมิ โลกสุส เสฏฐโหมสมิ โลกสุส

ออยมนุตติมา ชาติ นตฺถิทานิ ปฺนพฺภโวติ.”

เราเป็นผู้เลิศของโลก เราเป็นผู้ใหญ่ในโลก เราเป็นผู้ประเสริฐสุดในโลก

ชาตินี้เป็นชาติสุดท้าย บัดนี้การเกิดอีกมิได้มี

มีข้อนำลึงเกตในประเด็นที่ว่า พระโพธิสัตว์เมื่อออกจากครรภ์พระมารดาแล้วประทับยืนและการย่างพระบาทออกไป 7 ก้าวนั้น มีการหยิบยกขึ้นมาวิเคราะห์กันมากกว่า เป็นเรื่องที่ไม่น่าจะเป็นได้บ้าง แต่งขึ้นในภายหลังเพื่อให้อศรรายบ้าง เพราะมีการนำมาเปรียบเทียบการแพทย์แผนปัจจุบันบ้าง หลักวิทยาศาสตร์บ้าง แต่ในทรรศนะของผู้ศึกษาพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง ย่อมทราบว่าความอัศจรรย์อันไม่มีประมาณย่อมบังเกิดขึ้นได้ แก่บุคคลที่สั่งสมบารมีอย่างยิ่งยวดยาวนาน จนบารมีเต็มเปี่ยม และนับว่าเป็นความอัศจรรย์อันเป็นเรื่องธรรมดาของผู้ที่จะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ความอัศจรรย์ของพระองค์นั้นเป็นเรื่องอันโอฬายของคณาจารย์ที่มีปัญญาหยาบจะพิจารณาได้

สหชาติ (สิ่งที่เกิดขึ้นพร้อมกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้า)

ในการประสูติของบรมโพธิสัตว์ เป็นเหตุอันอัศจรรย์ยิ่ง ยังโลกธาตุสะเทือนเลื่อนลั่นสนั่นหวั่นไหว เป็นการแสดงความยินดีปรีดาที่ผู้มีบุญญาได้มาบังเกิดในมนุษยโลกนอกจากนี้ ความอัศจรรย์ยังมีได้หมด ยังมีสิ่งคู่บุญที่เกิดร่วมกับพระองค์ ในคัมภีร์มรุตถวิลาสินี กล่าวไว้ว่ามีอยู่ด้วยกัน 7 สิ่ง คือ

1. พระนางพิมพา
2. เจ้าอานันทะ
3. ฉันทะอำมาตย์
4. กาฬุทายีอำมาตย์
5. พญาม้ากัณฐกะ
6. ต้นมหาโพธิ์พฤกษ์
7. ขุมทรัพย์ทั้ง 4 ขุม

5.3 พราหมณ์บัณฑิตพยากรณ์พระลักษณะอันประเสริฐ

ชนชาวนครทั้งสอง ได้พาพระมหาบุรุษไปยังกรุงกบิลพัสดุ์ ในวันนั้นนั้นแล หมู่ทวยเทพในชั้นดาวดึงส์ร่าเริงยินดีว่า พระราชโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะมหาราชอุบัติแล้วในนครกบิลพัสดุ์พระราชกุมารนี้จักประทับนั่ง ณ โคนโพธิ์พฤกษ์แล้วจักเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

สมัยนั้น ดาบสชื่อ กาศเทวิล ผู้ได้สมบัติ 8 เป็นผู้คุ้นเคยกับราชสกุลของพระเจ้าสุทโธทนะ ทราบข่าวจากเทพชั้นดาวดึงส์ว่า พระราชโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะประสูติแล้ว ทราบว่าโอรสพระองค์นั้น จักประทับนั่งที่โพธิมณฑลสถาน แล้วจักเป็นพระพุทธเจ้าประกาศพระธรรมจักร ดาบสจึงได้ลงจากเทวโลกเข้าไปยังพระราชนิเวศน์ กราบทูลว่า ข้าแต่มหากษัตริย์ ได้ยินว่า พระราชโอรสของพระองค์ประสูติแล้ว อาตมาภาพอยากเห็นพระราชบุตรนั้น พระราชาจึงรับสั่งให้พาพระราชกุมารผู้ประดับตกแต่งแล้ว มาทรงอุ้มไปเพื่อให้นมัสการพระดาบส แต่พระบาทของพระมหาบุรุษ กลับไปประดิษฐานอยู่บนชฎาของดาบส จจริงอยู่บุคคลอื่นที่ชื่อว่า พระมหาสัตว์จะพึงไหว้โดยอติภาพนั้น ย่อมไม่มี

ถ้าผู้ไม่รู้ อาจจะพึงวางศิระของพระโพธิสัตว์ลงแทบบาทมูลของพระดาบส ก็ถ้าหากทำเช่นนั้น ศิระของพระดาบสนั้นจะแตกออกเป็น 7 เลี่ยง พระดาบสคิดว่า เราไม่ควรจะทำตนของเราให้พินาศ จึงลุกจากอาสนะ ประคองอัญชลีต่อพระโพธิสัตว์ พระราชาทอดพระเนตรเห็นเหตุอัศจรรย์นั้นจึงทรงไหว้โอรสของพระองค์ ดาบสกาศเทวิลเห็นลักษณะสมบัติของพระโพธิสัตว์ ก็ทราบด้วยอนาคตังสญาณว่า พระโอรสนี้จักได้เป็นพระพุทธเจ้าอย่างไม่ต้องสงสัย พระราชบุตรนี้เป็นอัจฉริยบุรุษ

ต่อแต่นั้น พระประยูรญาติทั้งหลายคิดว่า ในวันที่ 5 พวกเราจักโสทรจสรงเศียรเกล้าของพระโพธิสัตว์แล้วเฉลิมพระนามแต่พระองค์ ดังนี้แล้ว ฉาบทาพระราชมณฑลด้วยคันธชาติ 4 ชนิด ให้โปรยดอกไม้มีข้าวตอกเป็นที่ 5 ให้หุงข้าวมธุปายาสล้วนๆ นิมนต์พราหมณ์ 108 ผู้จบไตรเพทให้นั่งในพระราชมณฑล ให้พราหมณ์เหล่านั้นบริโภคมธุปายาสและโภชนาอย่างดี ถวายสักการะมากมาย แล้วให้พราหมณ์บังทิต 8 ท่านมีรามพราหมณ์ เป็นต้น เป็นผู้ตรวจดูพระลักษณะของมหาบุรุษ

บรรดาพราหมณ์เหล่านั้น 7 ท่านพยากรณ์เป็นสองส่วนว่า ผู้ประกอบด้วยลักษณะเหล่านี้ เมื่ออยู่ครองฆราวาสวิสัยจักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ เมื่อผนวชจักได้เป็นพระพุทธเจ้า แต่พราหมณ์ ชื่อ โภณฑัญญะ ซึ่งมีอายุน้อยกว่าพราหมณ์เหล่านั้นทุกคน ได้พยากรณ์เป็นส่วนเดียวว่า ท่านผู้นี้ไม่มีเหตุที่จะดำรงอยู่ในฆราวาสวิสัย จักเป็นพระพุทธเจ้า ผู้ทรงปราศจากกิเลสโดยส่วนเดียวเท่านั้น

ครั้งนั้น พระประยูรญาติ เมื่อถือพระนามของพระโพธิสัตว์นั้น จึงเฉลิมพระนามว่า สิทธัตถะ เพราะทรงทำความสำเร็จแก่โลกทั้งปวง พระราชาทรงสดับคำของพราหมณ์บังทิตเหล่านั้นแล้วตรัสถามว่า บุตรของเราเห็นอะไรจึงจะผนวช พราหมณ์เหล่านั้นทูลว่า เห็นนิมิต 4 คือ คนแก่ คนเจ็บ คนตาย และนักบวช พระราชาจึงตรัสสั่งอำมาตย์ทั้งหลายว่า จำเดิมแต่นี้ไปพวกท่านจงอย่าได้ให้นิมิตเหล่านั้นเข้าไปในสำนักแห่งบุตรของเรา เราไม่ต้องการให้บุตรของเราเป็นพระพุทธเจ้า เราต้องการเห็นบุตรของเราครอบครองราชสมบัติจักรพรรดิปกครองทวีปใหญ่ทั้ง 4 ซึ่งมีทวีปเล็กสองหมื่นเป็นบริวารห้อมล้อมด้วยบริษัทอันมีปริมาณพล 36 โยชน์ เมื่อพระองค์ตรัสอย่างนั้นแล้ว ทรงมีรับสั่งให้วางอารักขาไว้ในที่ทุกๆ คาจุดในทิศทั้งสี่ เพื่อจะห้ามมิให้บริษัท 4 มีคนแก่ เป็นต้น เข้ามาปรากฏในสายตาของพระกุมาร

พราหมณ์เหล่านั้น เมื่อกลับถึงเรือนของตนแล้ว ต่างพากันเรียกบุตรมาสั่งว่า นี่แนะนำทั้งหลาย พวกเราแก่แล้ว จะทันได้เห็นพระราชบุตรของพระเจ้าสุทโธทนะ ทรงบรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณหรือไม่ก็ไม่วินั้นเมื่อพระราชกุมารนี้ทรงผนวช บรรลุพระสัมโพธิญาณแล้ว พวกเจ้าพึงบวชในศาสนาของพระองค์เถิด พราหมณ์แม้ทั้ง 7 คนเหล่านั้น ดำรงอยู่ทราบเท่าอายุชั้ยก็ตายไปตามยถากรรม โภณฑัญญะมาณพเท่านั้น ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บยังมีชีวิตอยู่

ภายหลังเมื่อพระโพธิสัตว์เติบโตเจริญวัยขึ้นแล้ว บุตรพราหมณ์เหล่านั้นได้ทราบข่าว พระมหาบุรุษ ทรงผนวชแล้ว โภณฑิถุญพราหมณ์จึงได้กล่าวชักชวนบุตรของพราหมณ์เหล่านั้น ให้บวชตามคำสั่งของบิดา พวกเขาเหล่านั้นสามคนไม่บวช ที่เหลือสี่คนบวชตามพระมหาบุรุษ โดยตั้งให้โภณฑิถุญพราหมณ์เป็นหัวหน้า พราหมณ์ทั้ง 5 คนนั้น จึงมีชื่อว่า พระปัญจวัคคีย์

ครั้งนั้น ตระกูลพระประยูรญาติแปดหมื่นตระกูล ประชุมกันในมณฑลสถาน พระญาติแต่ละตระกูล ก็ทูลปฏิญาณถวายโอรสตระกูลละองค์ ด้วยคิดว่า ถ้าพระสิทธัตถะกุมารนี้จักเป็นพระพุทธเจ้า ก็จักมีชัตติยสมณะ คอยแวดล้อมมาจาริกไป แต่ถ้ากุมารนี้จักเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ก็จักมีชัตติยกุมาร คอยแวดล้อมตามเสด็จไป

ฝ่ายพระนางเจ้ามาयाผู้เป็นพระมารดา พอประสูติพระราชโอรสแล้วได้ 7 วัน ก็สิ้นพระชนม์ พระเจ้าสุทโธทนะ จึงทรงมอบพระราชโอรสนั้นให้พระนางปชาบดีโคตมี (พระมาตุจฉา) ดูแลต่อมา

ผู้เป็นบัณฑิตเมื่อเห็นลักษณะอันประเสริฐของพระราชโอรส อันเกิดจากการสั่งสมความดีงาม มานับภพนับชาติไม่ถ้วน ย่อมทราบว่าเป็นลักษณะของผู้มีบุญที่จะได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และเห็นถึงความสำคัญในความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ประารถนาที่จะได้เห็น ได้อยู่ใกล้ชิด แม้นตนไม่สามารถดำรง ชีวิตอยู่ได้ ย่อมปรารถนาให้บุตรได้อยู่ใกล้

5.4 เหตุการณ์สำคัญในวันพระราชพิธีวปมงคล

เจ้าชายสิทธัตถะได้เจริญวัยขึ้นตามลำดับ ต่อมาวันหนึ่ง ได้มีพระราชพิธีวปมงคล (แรกนาขวัญ) พระราชาพร้อมด้วยบริวารเป็นอันมากเสด็จออกจากพระนคร พระองค์ทรงพาพระราชโอรสไปด้วย ในที่ ประกอบพระราชพิธี มีต้นหว้าอยู่ต้นหนึ่งมีใบหนาแน่น มีเงาทึบ พระราชาทรงรับสั่งให้ปลูกพระแท่น บรรทมของพระราชโอรส ภายใต้อันหว้า แวดวงด้วยพระวิสูตร วางอากรักษาให้พี่เลี้ยงนางนมนั่งห้อมล้อม พระโพธิสัตว์อยู่

ส่วนพระราชาเสด็จไปเพื่อจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ในขณะที่ทรงไถ ณ ที่นั้นมีมหาสมบัติเกิดขึ้น พวกพี่เลี้ยงนางนมต่างพากันออกมาข้างนอก เพื่อจะดูสมบัติของพระราชา พระโพธิสัตว์ทรงแลดูข้างโน้น และข้างนี้มองไม่เห็นใครๆ จึงเสด็จลุกขึ้น ทรงนั่งขัดสมาธิ ยังปฐมมณานิให้เกิด ฝ่ายพี่เลี้ยงนางนมรีบกลับมา ด้วยคิดว่าพระลูกเจ้าประทับอยู่พระองค์เดียว จึงรีบเปิดพระวิสูตรขึ้น เห็นพระโพธิสัตว์ประทับนั่งขัดสมาธิ บนแท่นบรรทม ได้เห็นปาฏิหาริย์ที่เงาของต้นหว้าที่ตั้งเป็นปริมณฑลตรงอยู่ ได้พากันเข้าไปกราบทูลแด่ พระราชาว่า ข้าแต่สมมติเทพ พระราชกุมารประทับนั่งอย่างนี้ เงาของต้นไม้อันอื่นคล้อยไปแล้ว แต่เงาของ ต้นหว้ายังคงตั้งเป็นปริมณฑลตรงอยู่ พระราชารีบเสด็จมาทอดพระเนตรเห็นปาฏิหาริย์ นั้นจึงตรัสว่า นี่แน่ะ พ่อ นี่เป็นการไหว้เจ้าครั้งที่สองแล้วทรงไหว้พระกุมาร

ต่อมา พระโพธิสัตว์มีพระชันษาได้ 16 พรรษา โดยลำดับ พระราชาทรงโปรดให้สร้างปราสาท 3 หลัง 3 ฤดู ทรงสถาปนาพระโพธิสัตว์ไว้ในสิริราชสมบัติ ทรงอภิเษก พระนางยโสธรา พระราชบุตรของ พระเจ้าสุปปพุทธะ ในเวททนครให้เป็นอัครมเหสี มีสตรีอีกสี่หมื่นนางเป็นนางสนม เสวยมหาสมบัติประทับ อยู่ในปราสาท 3 หลัง เปลี่ยนไปตามฤดู

ชีวิตของเจ้าชายสิทธัตถะนั้นเพียบพร้อมไปด้วยความสุข ที่พระราชบิดาคือพระเจ้าสุทโธทนะได้วาง

ไว้อย่างรัดกุม เพื่อที่จะมัดใจเจ้าชายไม่ให้เสด็จออกบรรพชา แต่ถึงกระนั้นก็ยังไม่สามารถทำให้เจ้าชายพึงพอใจและมีความสุขกับสิ่งที่ตนเองมี จึงทำให้ตัดสินใจหนีออกจากพระราชวังด้วยความเบื่อหน่ายวงจรชีวิตที่จำเจและไม่มีความสุขอย่างแท้จริง

5.5 บุญในตัวกระตุ้นเตือนเมื่อพบเทวทูต 4

วันหนึ่ง ทรงเบื่อหน่ายกับการใช้ชีวิตที่อยู่แต่เพียงภายในพระราชวัง จึงทรงรับสั่งให้นายสารถิ (คนขับรถม้า) พาพระองค์ออกไปจากพระราชวัง ด้วยความรักที่นายสารถิมิต่อเจ้าชาย จึงไม่ขัดใจแต่ได้ขัดคำสั่งของพระเจ้าสุทโธทนะ ระหว่างทางที่พระองค์ทรงเสด็จทรงทอดพระเนตรทรงเห็นสิ่งที่ไม่เคยเห็นมาก่อน คือ คนแก่ มีผมหงอก ถือไม้เท้า เดินไม่ค่อยไหว จึงได้ตรัสถามนายสารถิว่า “นายสารถิ นั่นเขาเรียกว่าตัวอะไรทำไมผมรูปร่างหน้าตาถึงเป็นแบบนี้” นายสารถิได้กราบทูลว่า “นั่นเขาเรียกว่าคนแก่พระเจ้าข้า ถ้าข้าพระองค์มีอายุมากขึ้นผมที่เคยดำก็จะกลายเป็นสีขาว ร่างกายที่เคยแข็งแรงก็จะอ่อนแรงลง ต้องใช้ไม้เท้าช่วยค้ำยันไว้ ทุกคนก็ต้องเป็นแบบนี้พระเจ้าข้า” ภาพชายแก่คนนั้นทำให้เจ้าชายเสด็จกลับสู่พระราชวังด้วยความสลดพระราชหฤทัย

วันที่สอง ทรงเสด็จสู่พระราชอุทยานอีก ทรงทอดพระเนตรเห็นคนเจ็บนอนโทรมร้องครวญคราง เจ็บป่วยด้วยโรคร้าย จึงได้ตรัสถามนายสารถิว่า “คนนี้เป็นใครเขากำลังเป็นอะไร” นายสารถิได้กราบทูลว่า “คนนี้เขาเรียกว่า คนเจ็บพระเจ้าข้า เมื่อร่างกายถูกโรคร้ายรุมเร้า ก็จะต้องนอนโทรมอยู่อย่างนี้” ภาพคนเจ็บทำให้พระหทัยของเจ้าชายลึทธิตตะเสด็จกลับสู่พระราชวังด้วยความรู้สึกหดหู่มากพระราชหฤทัยมากยิ่งขึ้นกว่าวันก่อน

วันที่สาม ทรงเสด็จสู่นอกพระราชวังอีก ทรงทอดพระเนตรเห็นคนตายนอนนิ่งเหมือนขอนไม้จึงได้

ตรัสถามนายสารเถิดว่า “นายสารเถิด คนนี้ทำไมถึงนอนแน่นิ่งเช่นนี้ล่ะ” แล้วทำไมถึงมีคนร้องไห้ห้อมล้อม เขาอยู่อย่างนั้น นายสารเถิดได้กราบทูลว่า “นี่เขาเรียกว่าคนตายพระเจ้าข้า คนตายคือคนที่ไม่หายใจแล้ว เคลื่อนไหวร่างกายไม่ได้ รอกการเป็นอาหารของหนอนมาแทะกินพระเจ้าข้า แต่ว่าในโลกนี้ไม่มีใครเลยที่จะไม่ตายหรือพระเจ้าข้า ข้าพระองค์ก็ต้องตายเหมือนกัน ส่วนคนที่ร้องไห้อยู่เป็นญาติของคนที่ตายไปแล้วพระเจ้าคะ ร้องไห้คร่ำครวญกันประหนึ่งจะเรียกร้องไห้ดวงจันทร์นั้นลงมาอยู่ในมือของตนให้ได้เลยพระเจ้าข้า” เจ้าชายสิทธัตถะทรงสลดพระราชหฤทัยหนักยิ่งขึ้นกว่าวันก่อนๆ

วันที่สี่ วันนี้เป็นวันที่ท้องฟ้ากระจ่างใสอากาศก็สดใสมากกว่า 3 วันก่อน พระองค์ทรงทอดพระเนตรเห็นบุรุษห่มผ้าสีเปลือกไม้ใบหน้าผ่องใส ศีรษะไม่มีผมเดินมาด้วยอาการสงบสำรวม เจ้าชายจึงได้ตรัสถามนายสารเถิดว่า “นายสารเถิด คนนั้นที่กำลังเดินอยู่นั้นเป็นใครทำไมมีลักษณะไม่เหมือนคนทั่วไป” นายสารเถิดจึงได้กราบทูลไปว่า “เขาเรียกว่านักบวชพระเจ้าข้า นักบวชจะเป็นผู้ที่ไม่ยุ่งเกี่ยวกับการครองเรือน แต่จะแสวงหาวิธีการและหนทางที่จะหลุดพ้นจากความทุกข์ที่ต้องเกิดแก่เจ็บตาย โดยการออกบวชพระเจ้าข้า” เจ้าชายได้ฟังเช่นนั้นก็มีความรู้สึก ปิติชุ่มชื่นใจยิ่งนัก แม้อรรถาจะวิ้งผ่านไปไกลจากนักบวชคนนั้น แต่สายตาของพระองค์ก็ได้ทรงละจากนักบวชรูปนั้นเลย ทรงเหลียวหลังทอดพระเนตรดูนักบวชคนนั้นด้วยความสุขใจ และทรงรำพึงขึ้นในใจว่า “ชีวิตของนักบวชช่างดูสงบร่มเย็น เป็นชีวิตที่ไม่เหมือนคนทั่วไปเลย”

นับเป็นบุญบารมีในตัวของเจ้าชายสิทธัตถะโดยแท้ ที่ได้กระเตือนให้เห็นภัยจากความแก่ ความเจ็บ ความตาย จึงเกิดความเบื่อหน่ายสุดประมาณ ธรรมดาบุคคลทั่วไป เห็นความแก่ ความเจ็บ ความตายเป็นเรื่องปกติ แม้พบเห็นสิ่งเหล่านี้อยู่เป็นประจำก็ไม่ได้คิด เพราะเหตุแห่งการสั่งสมปัญญายังไม่สมบูรณ์ ไม่อาจกระตุ้นเตือนให้เห็นภัย จากสิ่งเหล่านี้ได้ และยังคงติดอยู่กับโลกปัจจุบันที่ต้องทำหากินเพื่อหล่อเลี้ยงสังขารให้ดำรงอยู่ได้ และในที่สุดก็ไม่อาจจะหลุดพ้นจากวัฏจักรนี้ไปได้

5.6 เสด็จออกบรรพชาเพื่อค้นหาความสุขที่แท้จริง

ในคำคืนหนึ่ง ที่ปราสาทของเจ้าชายมีการขับร้องเต้นรำมีดนตรีเท่กล่อม เหมือนกับทุกคืนที่ผ่านมา แต่คืนนี้ ไม่มีเจ้าชายออกมาร่วมสนุกสนานเหมือนทุกคืนที่ผ่านมา พระองค์ทรงเข้าห้องบรรทมตั้งแต่หัวค่ำ และทรงตื่นขึ้นในกลางดึกทรงทอดพระเนตรเห็นนางสนมทั้งหลายที่เคียงดงาม ในยามตื่นรำ นอนหลับไหลภายในห้องโถงนั้น บ้างคนก็อ้าปากน้ำลายไหลยืด กายก้นไปมา บ้างคนก็นอนกรน บ้างคนก็นอนละเมอ บ้างคนก็นอนจนผ้าหลุดลุ่ย พระองค์ทรงรำพึงในใจว่า “หญิงที่เคียงดงามเหล่านี้ บัดนี้ดูไม่แตกต่างไปจากซากศพที่กองเกลื่อนอยู่ในป่าช้า ชีวิตของการครองเรือนช่างน่าเบื่อหน่ายยิ่งนัก ดูแต่นางทั้งหลายเหล่านี้สักวันก็ต้องตายไป ร่างกายที่เคียงดงามก็ต้องเนาเปื่อยไปเป็นอาหารของหนอน ชีวิตทุกชีวิตที่เกิดมาล้วนแต่ไม่มีอะไรยั่งยืนวันเวลาก็นำพาชีวิตไปสู่ความตายทุกวัน” เจ้าชายทรงหันไปหยิบพระขันธ และเดินออกจากห้องโถงของปราสาทไปหานายฉันทะ ทรงรับสั่งให้นายฉันทะเตรียมม้ากัณฐกะ จากนั้นด้วยเยื่อใยแห่งความผูกพัน พระองค์ก็เสด็จไปยังห้องบรรทมของพระนางพิมพา เห็นพระนางนอนบรรทมกอดพระราหุลไว้ข้างพระวรกาย ใจหนึ่งก็อยากจะเข้าไปชื่นชมราหุลราชกุมารซึ่งเพิ่งประสูติ อีกใจหนึ่งก็กลัวว่าพระนางพิมพาจะตื่น จึงทรงตัดใจจากมาอย่างเด็ดเดี่ยวและไม่เหลียวหลังกลับไปอีกเลย ทรงม้ากัณฐกะออกมาจากพระราชวัง กับนายฉันทะ

พอเสด็จมาพันประตูพระราชวังเท่านั้น พญาสวัสดิมาร (มารผู้มีจิตใจหยาบซ้ำชอบขัดขวางคนไม่ให้ทำความดี) ได้พูดขึ้นมาว่า “เจ้าชายสิทธัตถะ ท่านอย่าเพิ่งออกบวชเลย อีก 7 วันข้างหน้า ท่านจะได้ครองราชย์เป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้ยิ่งใหญ่ มีสมบัติมากมายมหาศาล มีบริวารสุดจะนับประมาณได้ ท่านจะมีความสุขกับการเป็นพระเจ้าจักรพรรดิที่จะหาผู้ใดทัดเทียมมิได้เลย” เจ้าชายสิทธัตถะทรงตรัสตอบพญามารไปว่า “อย่ามาห้ามเราเลยพญาสวัสดิมาร เราตัดสินใจแล้ว สมบัติพระเจ้าจักรพรรดิไม่มีความหมายสำหรับเราเลย ถ้าชาวโลกยังต้องทุกข์ทรมานกันอยู่ไม่รู้จักจบสิ้นเช่นนี้ หลีกไปซะ เราจะแสวงหาหนทางที่จะออกไปจากความทุกข์ นี้ให้จงได้” ลี้นพระสุรเสียงของเจ้าชายสิทธัตถะพญามารก็ได้หายวับไปกับตา

จวบจนใกล้รุ่ง เจ้าชายได้เดินทางมาถึงแม่น้ำอนา ด้วยบุญญาธิการที่พระองค์เคยสั่งสมมาในอดีตชาติทำให้เทวดาที่สถิตย์อยู่ในวิมานชั้นต่างๆ ต้องทิ้งวิมานเพื่อลงมาปกป้องรักษา ให้เจ้าชายข้ามแม่น้ำอนาไปด้วยความปลอดภัย พอพ้นเขตพระนครกิลพัสดุ์ ทรงลงจากหลังม้า ประทับนั่งบนหาดทรายขาวริมแม่น้ำอนา ทรงตรัสกับนายฉันทะว่า “ฉันทะ เราจะบวชเป็นบรรพชิต จะใช้ชีวิตที่เหลืออยู่นี้แสวงหาทางพ้นทุกข์” ลี้นพระสุรเสียง พระองค์ทรงใช้พระขรรค์ตัดพระเกศาโยนปอยผมไปบนอากาศ และตั้งจิตอธิษฐานว่า “ถ้าการออกบวชของเราในครั้งนี้จะทำให้เราได้ตรัสรู้ธรรม เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าขอปอยผมนี้อย่าได้ร่วงลงสู่พื้นดินเลย แต่ถ้าไม่สามารถที่จะตรัสรู้ธรรมเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ ขอให้ปอยผมนี้จงร่วงลงสู่พื้นดินด้วยเถิด” ด้วยบุญญาธิการของเจ้าชายที่สั่งสมมาแล้วในอดีตชาติ เทวดาบนสวรรค์ต้องการจะเก็บรักษาปอยผมของเจ้าชาย จึงได้เอาพานแก้วมารองรับปอยผมของพระองค์ไม่ให้ร่วงลงสู่พื้นดินเมื่อเจ้าชายเห็นว่าปอยผมของพระองค์นั้นลอยอยู่บนอากาศไม่ได้รับร่วงลงสู่พื้นดิน ทรงมีพระทัยปีติเบิกบาน มีพระกำลังใจยิ่งนัก

ขณะนั้นเองขมุกการพรม (เป็นพรหมชั้นสุทธาวาส) ได้นำผ้าสีย้อมน้ำฝาด พร้อมด้วยเครื่องอัฐบริวาร มีบาตรเป็นต้นมาถวายเจ้าชาย นายฉันทะเมื่อเห็นเจ้าชายครองผ้าสีย้อมน้ำฝาดแทนชุดเจ้าชายที่เคยสวมใส่ก็กลืนน้ำตาไว้ไม่อยู่ เจ้าชายสิทธัตถะ บัดนี้ได้การมาเป็นสมณะสิทธัตถะผู้ไม่มีบ้านเรือนอีกต่อไป ชีวิตที่เคยเพียบพร้อมไปสละทุกอย่าง บัดนี้เหลือเพียงผ้าของนักบวชที่ห่อหุ้มพระวรกาย สมณะสิทธัตถะเห็นนายฉันทะนั่งร่ำไห้อยู่ จึงตรัสด้วยพระสุรเสียงที่เปี่ยมพระเมตตาไปว่า “ฉันทะ อย่าได้ร้องไห้เลยเราไม่ได้ตายจากไปไหน เพียงแค่เราเปลี่ยนสถานะภาพจากเจ้าชายมาเป็นนักบวชที่จะแสวงหาความจริงของชีวิตเท่านั้น ฉันทะจงนำอาหารชุดเจ้าชายที่เราเคยสวมใส่นี้ กลับไปยังกรุงกิลพัสดุ์ด้วย และกราบทูลเสด็จพ่อ พระมาตุจฉา ด้วยว่า เมื่อใดที่เราได้สำเร็จวิชาแห่งการหลุดพ้นจากความทุกข์ได้แล้ว เราจะกลับไปหาท่านทั้งสอง” นายฉันทะได้จ้องมองพระพักตร์ของสมณะสิทธัตถะด้วยแววตาอาลัยอาวรณ์ยิ่งนัก แต่ก็ต้องถวายนั่งคมแทบพระยุคลบาท ลากไป ฉันทะก็กราบพระบาทของสมณะสิทธัตถะ และจูงม้าก็ถูงออกเดินทางจากริมฝั่งน้ำอนาย้อนกลับมาเส้นทางเดิมที่เคยมีเจ้าชายเสด็จมาด้วย แต่บัดนี้ไม่มีเจ้าชายสิทธัตถะอีกแล้ว

ม้าก็ถูงไม่ได้ละสายตามาจากสมณะสิทธัตถะเลย ยังมองด้วยความรักและอาลัยอาวรณ์อยากที่สุดจะพรรณนาออกมาได้ จวบจนกระทั่งภาพของสมณะสิทธัตถะค่อยๆ เลือนลาง และพ้นไปจากสายตา ม้าก็ถูงก็ล้มลงขาดใจตายด้วยความรักความผูกพันอาลัยอาวรณ์ที่มีต่อสมณะสิทธัตถะ นายฉันทะจึงต้องเดินทางกลับนครกิลพัสดุ์เพียงลำพัง ข่าวการหายตัวของเจ้าชายและนายฉันทะได้ดังไปทั่วกรุงกิลพัสดุ์ จนกระทั่งนายฉันทะได้เดินทางกลับมาถึง และได้ไปกราบถวายบังคมทูลเรื่องทั้งหมดต่อพระเจ้าสุทโธทนะให้ทรงทราบ

เจ้าชายลิตทิตตะผู้เพียบพร้อมด้วยกามคุณทั้งรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส เป็นชีวิตที่สมบูรณ์พร้อม ยิ่งด้วยโลกียทรัพย์ ใคร่ปรารถนาสิ่งใดย่อมได้สมพระทัย หลังจากที่เจ้าชายลิตทิตตะได้เห็นเทวทูตทั้ง 4 แม้ชีวิตของพระองค์จะยังวนเวียนอยู่ในกามคุณที่เพียบพร้อม แต่ในพระทัยทรงเบื่อหน่ายยิ่ง ใคร่แสวงหาหนทางแห่งความหลุดพ้นตลอดเวลา จนในที่สุดพระองค์ก็ได้ตัดสินใจตัดสินพระทัย สละราชสมบัติ พระชายา พระราชาโอรสอันเป็นที่รักยิ่ง แต่เพื่อสัพพัญญุตญาณอันเป็นที่รักยิ่งกว่า ก็ไม่อาจจะอยู่เยี่ยงนี้ได้ตลอดไป ทรงมีพระทัยเด็ดเดี่ยวยิ่ง ดุจลูกธนูที่ยิงออกจากแฉ่งย่อมไม่กลับมา เสด็จออกจากพระราชวัง แม้พญามาร จะขวางกั้น กล่าวล่อลวงพระองค์ด้วยสมบัติจักรพรรดิ แต่ก็ไม่สามารถจะเปลี่ยนพระทัยพระองค์ได้ ในที่สุดพระองค์ก็เข้าสู่วิถีแห่งการค้นความหลุดพ้น นับเป็นแบบอย่างแห่งความมุ่งดิงามโดยแท้

5.7 ชีวิตก่อนการตรัสรู้

หลังจากที่ได้สละทุกสิ่งออกบวช ช่วงเวลานี้นับเป็นช่วงเวลาแห่งความปลอดโปร่งพระทัยยิ่งนัก เป็นช่วงชีวิตที่สำคัญของสมณะลิตทิตตะที่เข้าไปใกล้วิถีแห่งความหลุดพ้นเข้าไปทุกขณะทรงบำเพ็ญเพียรนั่งสมาธิอยู่ ณ ป่ามะม่วง ตำบลอนุปียอัมพวัน ไม่ยอมฉันภัตตาหารตลอด 7 วัน วันที่ 8 จึงเสด็จออกบิณฑบาตในเมืองราชคฤห์ ในแคว้นมคธ พระเจ้าพิมพิสารผู้เป็นใหญ่ในแคว้น ทอดพระเนตรจากบนปราสาท เห็นลักษณะอันงดงามและสำรวมของสมณะนั้น จึงได้ส่งราชบุรุษไปสืบข่าว ต่อมาเมื่อทราบถึงจริยวัตรของสมณะนี้ จึงเกิดความเลื่อมใสศรัทธา คิดจะแบ่งสมบัติให้เพราะเข้าใจผิดคิดไปว่า สมณะนี้เป็นเจ้าชาย ออกบวชด้วยเหตุแห่งความขัดแย้งกันในราชสมบัติ แต่สมณะลิตทิตตะทรงปฏิเสธราชสมบัติของพระเจ้าพิมพิสาร เพราะพระองค์ทรงสละราชสมบัติออกบวช จึงไม่มีความปรารถนาในราชสมบัติอีกต่อไป และได้รับปฏิญญาว่าจะกลับมาโปรดพระเจ้าพิมพิสารหากตรัสรู้แล้ว

ค้นหาครูอาจารย์

ในแคว้นมคธมีสำนักเจ้าลัทธินิกายมากมาย แต่มี 2 สำนักที่มีชื่อเสียง สมณะลิตทิตตะจึงได้แสวงหาครูบาอาจารย์ที่จะชี้แนะแนวทางแห่งความหลุดพ้นได้ จนในที่สุดได้ร่ำเรียนอยู่ในสำนักของอาหารดาบส กาลามโคตร ใช้เวลาไม่นานก็สำเร็จสมบัติ 7 คือ รูปฉาน 4 อรูปฉาน 3 อันเป็นความรู้สูงสุดของอาจารย์ แต่ก็ยังไม่พบสิ่งที่พระองค์ต้องการ จึงไปสู่สำนักของอุทกดาบส รามบุตร ใช้เวลาศึกษาไม่นาน ก็สำเร็จสมบัติ 8 อันเป็นผลสูงสุดของอาจารย์อีกเช่นกัน แต่ก็ยังไม่ทรงพบสิ่งที่พระองค์ทรงค้นหา

ตัดสินใจตัดสินพระทัยค้นหาธรรมด้วยพระองค์เอง

เมื่อได้ศึกษาหาความรู้ในสำนักอาจารย์ทั้ง 2 แล้ว ไม่พบหนทางพ้นทุกข์ พระองค์จึงตัดสินใจตัดสินพระทัยที่จะค้นหาวิธีการด้วยพระองค์เอง เพราะทรงเชื่อมั่นในบุญบารมีของพระองค์ และทรงมั่นใจในการพยากรณ์และการเสวยทายอริชฐานด้วยอีกประการหนึ่ง จึงลาอาจารย์อุทกดาบสจากไป เพื่อแสวงหาหนทางพ้นทุกข์

หลังจากพระโพธิสัตว์ได้หลีกออกจากสำนักของอุทกดาบสแล้ว ก็ได้แสวงหาหนทางพ้นทุกข์ที่

พระองค์ปรารถนา คือ พระนิพพาน อันเป็นความสงบ ไม่มีทางอื่นยิ่งกว่า เมื่อเที่ยวจาริกไปในแคว้นมคธ โดยลำดับ จนดำเนินไปถึงตำบลอุรุเวลาเสนานิคม พระองค์ได้พบสถานที่ที่เหมาะสม สมควรแก่การบำเพ็ญเพียร เป็นราวป่าที่น้ำไหลตื้นเขินใจมีแม่น้ำไหลไม่ขาดสาย มีน้ำใสสะอาด มีทำน้ำสะอาดดี มีบ้านสำหรับเที่ยวรักษาโดยรอบ จึงได้พักอยู่ในสถานที่นั้น

เมื่อพระโพธิสัตว์อยู่ในสถานที่นั้น อุปมา 3 ข้อ อันน่าอัศจรรย์อย่างยิ่ง ซึ่งไม่เคยได้ยิน ไม่เคยทราบมาก่อน ได้ปรากฏแก่พระโพธิสัตว์ ซึ่งอุปมาทั้ง 3 ข้อนั้น มีเนื้อความดังนี้¹

อุปมาข้อที่ 1 ความว่า สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง มีกายและจิตยังไม่หลีกออกจากกาม ยังมีความพอใจในกาม ยังเสนาหาในกาม ยังหลงอยู่ในกาม ยังกระหายในกาม ยังมีความเร่าร้อนในกาม ยังละไม่ได้ และยังให้สงบระงับไม่ได้ในภายใน สมณพราหมณ์เหล่านั้น ถึงแม้จะได้เสวยทุกขเวทนาที่กล้าแข็ง หยาบเผ็ดร้อน ซึ่งเกิดขึ้นเพราะความเพียร หรือไม่ได้เสวยทุกขเวทนาที่กล้าแข็ง หยาบเผ็ดร้อน ซึ่งเกิดขึ้นเพราะความเพียร ก็เป็นผู้ไม่ควรแก่การรู้ การเห็น การตรัสรู้อันยอดเยี่ยม เปรียบเหมือนไม้สดมียางที่แช่อยู่ในน้ำ บุรุษนำไม้ นั้นมาทำไม้สีไฟด้วยหวังว่า “เราจักก่อไฟให้เกิดความร้อนขึ้น” ก็ไม่สามารถที่จะสีให้เกิดไฟขึ้นมาได้ เพราะไม้สดนั้นมียาง ทั้งยังแช่อยู่ในน้ำ บุรุษนั้นก็มีความเหน็ดเหนื่อยลำบากเปล่า

อุปมาข้อที่ 2 ความว่า สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง มีกายและจิตหลีกออกจากกามแล้ว แต่ยังมีความพอใจในกาม ยังเสนาหาในกาม ยังหลงอยู่ในกาม ยังกระหายในกาม ยังมีความเร่าร้อนในกาม ยังละไม่ได้ และยังให้สงบระงับไม่ได้ในภายใน สมณพราหมณ์เหล่านั้น ถึงแม้จะได้เสวยทุกขเวทนาที่กล้าแข็ง หยาบเผ็ดร้อน ซึ่งเกิดขึ้นเพราะความเพียร หรือไม่ได้เสวยทุกขเวทนาที่กล้าแข็ง หยาบเผ็ดร้อน ซึ่งเกิดขึ้นเพราะความเพียร ก็เป็นผู้ไม่ควรแก่การรู้ การเห็น การตรัสรู้อันยอดเยี่ยม เปรียบเหมือนไม้สดมียางที่วางอยู่บนบกห่างจากน้ำ บุรุษนำไม้ นั้นมาทำไม้สีไฟด้วยหวังว่า “เราจักก่อไฟให้เกิดความร้อนขึ้น” ก็ไม่สามารถที่จะสีให้เกิดไฟขึ้นมาได้ เพราะไม้ยังสดและมียาง แม้จะวางอยู่บนบกห่างจากน้ำ บุรุษนั้นก็มีความเหน็ดเหนื่อยลำบากเปล่า

อุปมาข้อที่ 3 ความว่า สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง มีกายและจิตหลีกออกจากกามแล้ว ไม่มีความพอใจในกาม ไม่เสนาหาในกาม ไม่หลงอยู่ในกาม ไม่กระหายในกาม ไม่มีความเร่าร้อนในกาม ทั้งละได้และให้สงบระงับได้ในภายในแล้ว สมณพราหมณ์เหล่านั้น ถึงแม้จะได้เสวยทุกขเวทนาที่กล้าแข็ง หยาบเผ็ดร้อน ซึ่งเกิดขึ้นเพราะความเพียร หรือไม่ได้เสวยทุกขเวทนาที่กล้าแข็ง หยาบเผ็ดร้อน ซึ่งเกิดขึ้นเพราะความเพียร ก็เป็นผู้ควรแก่การรู้ การเห็น การตรัสรู้อันยอดเยี่ยม เปรียบเหมือนไม้ที่แห้งสนิทซึ่งวางอยู่บนบกห่างจากน้ำ บุรุษนำไม้ นั้นมาทำไม้สีไฟด้วยหวังว่า “เราจักก่อไฟให้เกิดความร้อนขึ้น” ก็สามารถสีไฟให้เกิดขึ้นมา เพราะไม้แห้งสนิท ทั้งวางอยู่บนบกห่างจากน้ำ

เมื่ออุปมาทั้ง 3 ข้อเกิดขึ้นแล้ว พระโพธิสัตว์ก็ได้เกิดความคิดที่จะบำเพ็ญทุกรกิริยา เพื่อแสวงหาแนวทางตรัสรู้ โดยมีปัญจวัคคีย์คอยดูแลอย่างใกล้ชิดด้วยคิดว่า “ถ้าสมณะสิทธิ์ณะบรรลุลุทธิแล้ว จะได้สั่งสอนพวกตนให้บรรลุลุทธินั้นบ้าง” การบำเพ็ญทุกรกิริยานี้จะได้แสดงเป็นวาระตั้งแต่ต้นตามที่ปรากฏ ดังต่อไปนี้

¹ โภธิราชกุมารสูตร, มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปิณฑนาลก. มจร. เล่ม 13 หน้า 399.

วาระแรก ทรงกอดพระทนต์ด้วยพระทนต์ (ใช้ฟันบนฟันล่างขบกันให้แน่น) และกอดพระตาลูด้วยพระชิวหาให้แน่น(ใช้ลิ้นดันกอดเพดานปาก) ทรงกระทำนานเข้า บังเกิดทุกขเวทนาแรงกล้าจนเหงื่อไหลออกจากรักแร้ แม้พระวรกายจะปวดร้าวเพียงใด พระองค์ยังคงรักษาพระทนต์ไว้ได้มั่นคง ทรงมีพระสติตั้งมั่น ทรงพิจารณาแล้วเห็นว่ามีไข้ทางตรัสรู้ ทรงเปลี่ยนวิธีการ

วาระที่สอง ทรงกลั่นลมอัสสาสะ และปัสสาสะ คือ ทรมานด้วยการผ่อนลมหายใจเข้าออกให้ลมเดินได้ที่ละน้อย เมื่อลมหายใจออกทางจมูกและปากไม่สะดวก ถูกอั้นไว้นานเกิดแรงดันดังอู่ ในช่องหู เกิดอาการปวดศีรษะ เสียดท้อง เกิดความเร่าร้อนกายเป็นกำลัง กระนั้นยังมีสติแจ่มใส พิจารณาแล้วทรงเห็นว่าไม่ไข้ทางตรัสรู้แน่ จึงเปลี่ยนวิธีการ

วาระที่สาม ทรงทรมานอย่างยิ่งยวดด้วยอดพระกระยาหาร โดยการเสวยให้น้อยลงทุกวัน จนไม่เสวยเลย มีพระวรกายแห้งเหี่ยว พระฉวีเศร้าหมอง จนมองเห็นพระอัฐิปรางภูทั่วพระวรกาย เมื่อทรงเอามือลูบพระวรกาย พระโลมา (ขน) ก็ร่วงหล่นลงมา พระกำลังอ่อนล้ายิ่ง แต่ยังคงมีพระสติมั่น

หลังจากที่ได้บำเพ็ญเพียรอย่างหนัก ก็ยังไม่สามารถบรรลุธรรมตามที่ปรารถนาได้กลับได้รับแต่ทุกขเวทนาอย่างเดี๋ยวนั้น ในกาลนั้นพระโพธิสัตว์ได้เกิดความคิดว่า สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาล ในอนาคต และในปัจจุบันนี้ ได้เสวยทุกขเวทนาอันกล้า เผ็ดร้อนที่เกิดเพราะความเพียรอย่างยิ่งก็เพียงเท่านี้ จะไม่ยิ่งไปกว่านี้ แต่ถึงบำเพ็ญด้วยความเพียรอย่างยิ่งดังนี้ ก็ไม่ได้บรรลุญาณทัสสนะที่ประเสริฐอันพิเศษกว่าธรรมของมนุษย์ จึงเห็นว่าน่าจะไม่ใช่ทางตรัสรู้ ทางตรัสรู้น่าจะเป็นอย่างอื่น

ต่อจากนั้นพระโพธิสัตว์ก็ได้หวนรำลึกถึงเมื่อครั้งงานแรกนาขวัญของพระราชบิดา เมื่อพระองค์ยังทรงพระเยาว์ ทรงประทับนั่งอยู่ใต้ร่มไม้หว้าอันเยือกเย็น ทรงส่งจดจากกาม ส่งจากอกุศลกรรม บรรลุปฐมฌาน มีวิตก มีวิจารณ์ มีปิติและมีสุข เกิดแต่วิเวก พระองค์จึงได้ตกลงว่าทางนั้นจะพึงเป็นทางเพื่อตรัสรู้ได้ และพระองค์ก็ถามตนเองว่า ควรกลัวต่อความสุขที่ส่งจากกาม ปราศจากอกุศลกรรมทั้งหลายหรือไม่ และตอบด้วยพระองค์เองว่า พระองค์ไม่กลัวต่อความสุขนั้น แต่ความสุขนั้น คนที่มีร่างกายซูบผอมมาก ไม่สามารถจะทำให้บรรลุได้ ทางที่ดีควรบริโภคอาหารหยาบ และสุดท้าย พระองค์ก็ได้ตกลงใจว่าจะบริโภคอาหารหยาบ จากนั้นเป็นต้นมา พระองค์ก็เริ่มบริโภคอาหารหยาบ และเริ่มบำเพ็ญเพียรทางจิตต่อไป

ปัญจวัคคีย์ทั้ง 5 ผู้เฝ้าคอยอุปัฏฐากมาตลอด 6 ปีที่ทรงบำเพ็ญทุกรกิริยาด้วยหวังว่า “พระสมณะสิทธัตถะบรรลุธรรมแล้ว จะได้บอกธรรมนั้นแก่พวกเรา” แต่บัดนี้ สมณะนี้กลับเลิกล้มความเพียร กลับมักมากในกามคุณ จึงเสื่อมศรัทธาหนีกลับไปยังป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เมืองพาราณสี

พุทธประวัติในช่วงปฐมกาลก็ดำเนินมาสิ้นสุดตรงนี้ เป็นช่วงรอยต่อสำคัญของการแสวงหาวิธีการหลุดพ้น ซึ่งเนื้อหาจะเข้มข้นยิ่งขึ้นในบทที่ 6

บทสรุป

พุทธประวัติช่วงปฐมกาล เป็นช่วงเวลาจุดเริ่มต้นตั้งแต่พระบรมโพธิสัตว์ได้จุติลงจากสวรรค์ชั้นดุสิต ลงสู่พระครรภ์ของพระนางสิริมหามายาผู้มีความสะอาดบริสุทธิ์กาย วาจา ใจ เพื่อรองรับพระโพธิสัตว์ พระนางทรงสุบินนิมิตอันเป็นมงคล เมื่อพระครรภ์แก่ก็ได้ประสูติพระราชโอรสอันอุดมด้วยลักษณะมหาบุรุษ และ

เกิดเหตุอันอัศจรรย์พระราชโอรสนั้น ประทับยืนและย่างพระบาทไป 7 ก้าว เปล่งอาสภิวาจาอันเป็นอมตะว่า พระองค์เป็นผู้เลิศในโลก จะไม่กลับมาเกิดอีก อันเป็นเครื่องยืนยันมั่นคงตั้งแต่แรกว่า พระองค์จะได้ตรัสรู้ เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และเมื่อดาบสประจำตระกูลได้เห็นลักษณะอันอุดมของพระราชโอรสถึงกับกัมกราบ และปักใจแน่วว่า จะได้เป็นพระพุทธรเจ้า อีกทั้งพราหมณ์ที่มีความชำนาญในการทำนาย ได้พยากรณ์เช่นกันว่า พระราชโอรสนี้จะได้เป็นพระพุทธรเจ้า ทำให้เป็นที่ประจักษ์ชัดยิ่งขึ้นถึง บุญญาธิการของพระองค์ได้ส่งเสริมให้เกิดความแน่ชัดถึงเพียงนี้

แม้พระเจ้าสุทโธทนะพระราชบิดาของเจ้าชายสิทธัตถะฟังคำทำนายนั้นก็ทรงหวั่นไหวพระราชหฤทัย มิปรารถนาให้พระราชโอรสเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ทรงทำทุกวิถีทางที่จะเหนี่ยวรั้งเจ้าชายสิทธัตถะไว้ เพื่อให้ได้ครองราชสมบัติสืบต่อจากพระองค์ โดยให้วิธีการผูกมัดพระโอรสไว้กับกามคุณอันพร้อมพร้อม แต่บุญบารมีในตัวพระองค์ได้กระตุ้นเตือนให้พระองค์ทรงเกิดความเบื่อหน่าย และยังได้เห็นเทวทูตทั้ง 4 ยิ่งทำให้พระองค์ตระหนักยิ่งขึ้นว่า ถึงเวลาแล้วที่พระองค์จะแสวงหาหนทางออกจากวงจรแห่งทุกข์ ในที่สุดเจ้าชาย-สิทธัตถะได้ตัดสินใจเด็ดเดี่ยว ที่จะสละความสุขสบายส่วนพระองค์ สละทุกสิ่งทุกอย่าง เพื่อแสวงหาประโยชน์ที่ยิ่งใหญ่กว่า คือ การหลุดพ้นจากทุกข์ แม้จะมีพญามารมาขวางแต่ก็ไม่อาจลบล้างพระดำริอันมั่นคงในพระทัยของพระองค์ได้

ในที่สุดเจ้าชายสิทธัตถะก็ได้ผนวช ช่างเป็นช่วงเวลาที่ปลอดภัยยิ่งนัก และเป็นช่วงเวลาของการแสวงหาวิธีการเพื่อความหลุดพ้น โดยประการแรกได้แสวงหาครูบาอาจารย์ เพื่อชี้แนะแนวทาง แต่เมื่อเรียนจนจบความรู้ของอาจารย์เหล่านั้นแล้วก็ไม่เห็นหนทางหลุดพ้น จึงได้ลาจากมา แล้วทรงแสวงหาวิธีการด้วยพระองค์เอง ทรงพบว่า วิธีการทรมานตนเอง เป็นวิธีที่นิยมของนักบวชในสมัยนั้น ทรงบำเพ็ญทุกกรกิริยาอย่างยิ่งยวดอยู่ 6 ปี จนเกือบสิ้นพระชนม์ในที่สุดก็ล้มเลิกวิธีการดังกล่าว กลับมาแสวงหาทางสายกลาง

ทุกเหตุการณ์ที่ได้ถ่ายทอดออกมาในพุทธประวัติช่วงปฐมกาลนี้ ทำให้เรากระจ่างชัดในเส้นทางของพระโพธิสัตว์ที่ลงมาจุติเพื่อเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในพระชาติสุดท้าย มีความเป็นเหตุเป็นผล มีความหนักแน่นมั่นคงต่อเป้าหมายอย่างแท้จริง แม้จะมีอุปสรรคมากมาย แต่บุญบารมีที่พระองค์สั่งสมมาตลอดระยะเวลาอันยาวนาน ได้เป็นที่พึ่งให้กับพระองค์ และคอยประคับประคองให้พระองค์ไปถึงเป้าหมาย แม้จะออกนอกเส้นทางไปบ้าง แต่ก็กลับมาตรงทางได้ในที่สุด นับเป็นความอัศจรรย์อย่างยิ่ง

กิจกรรม

หลังจากนักศึกษาได้ศึกษา บทที่ 5 พุทธประวัติพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน ช่วงปฐมกาล จบโดยสมบูรณ์แล้ว โปรดทำแบบประเมินตนเองหลังเรียนบทที่ 5 ในแบบฝึกปฏิบัติบทที่ 5 แล้วจึงศึกษาบทที่ 6 ต่อไป

